

LARS BRINK

Kväva ~ kvæle et slumpetræf?

Om ubeslægtede ligheder mellem dansk og svensk

Det hele begyndte, da jeg sad i eksprestoget i 1984 fra København til Stockholm med min daværende yndlingslitteratur, Per Ivar Vaaglands "Målrørsla i trettiåra". Jag stødte på verbet *staka ut* som på dansk og norsk bokmål modsvarer *stikke ud/t*. Man *stikker* kursen eller de næste års planer *ud*, men nynorskfolket *stakar* dem altså ud. Disse to verber er ubeslægtede. Oplevelsen bevidstgjorde nogle halvdunkle iagttagelser, der længe havde fået lov til at hobe sig op, nemlig af, at de særsvenske ord, jeg mødte på min vej i Sverige, ofte alligevel lignede deres danske oversættelse. Helt bevidst blev det først nu. Noget godt er der altså kommet ud af "målrørsla". Så gav jeg mig til at samle på den slags ligheder, dvs. alt, hvad jeg kunne komme i tanker om, og alt, hvad jeg mødte. Det gav hurtigt flg. liste:

Den oprindelige, usystematisk samlede liste

Svensk	Dansk
<i>upptäcka</i>	<i>opdage</i>
skört	skøde
draga	trække
höja	hæve
<i>skvaller</i>	<i>sladder</i>
steg	skridt
råna	røve
<i>avvakta</i>	<i>afvente</i>
kväva	kvæle
bricka	bakke
<i>rycka</i> på axeln	<i>trække</i> på skulderen
<i>enskild</i>	<i>enkelt</i>
<i>enstaka</i>	<i>eneste</i>
<i>utlämna</i>	<i>udlevere</i>

Nynorsk	Dansk/bokmål
<i>staka ut</i>	<i>stikke ud</i>
<i>avskipa</i>	<i>afskaffe</i>

Jeg synes umiddelbart, at parordene alle *ligner* hinanden, men selvfølgelig ikke lige meget. Ordnes ubeslægtethed er kontrolleret i etymologiske ordbøger, og hvor intet i det følgende bemærkes, er jeg ganske enig med de etymologiske forfattere i, at de pågældende morfemer er historisk ubeslægtede. I visse tilfælde gælder ubeslægtetheden, som det fremgår, kun en del af ordet, fx *skvaller* ~ *sladder*, hvor endelsen *-er* naturligvis er den samme, nemlig iterativmorfemet (*skvallra*, *sladre*, jf. *sludre*, *pludre*, *slingre*, *buldre* osv.).

Hvordan skal man nu teste, om sådanne ligheder er tilfældige? Jeg mener, det kan gøres som følger. Først undersøger man, hvor ofte et fuldstændig tilfældigt svensk ord ligner et fuldstændig tilfældigt dansk ubeslægtet ord. Dernæst undersøger man, hvor ofte et ord taget tilfældigt ud af alle de svenske ord, som af en eller anden grund har en ubeslægtet semantisk modsvarighed på dansk, hvor ofte dét faktisk ligner det danske ubeslægtede, men ensbetydende ord. Hvis de sidste ligheder så er signifikant flere end de første, er beviset ført. Så vidt så godt. Men hvem skal afgøre, om ordene ligner? I den første del af den undersøgelse, jeg her præsenterer, har jeg selv gjort det, men det er let at udtænke andre, mere eksakte metoder. Det vender jeg tilbage til. Da min intuition eller hypotese er skabt på grundlag af ret almindelige svenske ord, jeg mødte på min vej som borger i Sverige, vil jeg teste den inden for sprogets 10 000 almindeligste ord.

Jeg har da benyttet Allén 1971, den liste, der hedder "Basvokabular efter fallande Fmod". Den har de 8 609 almindeligste svenske ord (i avismateriale fra 1965). Og som dansk ordbog har jeg benyttet Langenscheidt 1957, som har ca. 7 000 ord. Når jeg ser bort fra Alléns *proprier* og de rent udenlandske elementer (fx *the*, *great*, klart afmærket hos Allén), bliver de to samlinger lige store. Og selvom der jo ikke ligger nogen som helst frekvensmålinger bag Langenscheidt, så kan det ikke fejle, at langt de fleste af ordene dér er blandt de 10.000 almindeligste. (De danske frekvensordbøger er desværre umulige at arbejde med til nærværende formål, fordi de er ulemmatiserede.) Jeg har da trukket 200 fuldstændig tilfældige ord ud af Alléns liste og 200 fuldstændig tilfældige ud af Langenscheidt.

Metoden:

I Langenscheidt trak jeg og min assistent sådan, at vi dividerede to tilfældige fircifrede tal med hinanden. De 3 sidste cifre angav da siden, hvis de udgjorde et tal under 500, for bogen har kun 500 sider, ellers de næste 3 cifre eller de næste. Cifret lige til højre for kommaet viser, hvor mange opslagsord jeg skal gå ned på hver enkelt side (hvis tallet er 0, tager jeg blot det næste), dette tal kan ikke blive over 9, men da der kun står 15–20 ord på hver side spiller det ingen rolle, og hvis der havde stået mange flere, gjorde det heller ikke noget, for der kan ikke være noget fælles specifikt ved de første 9 ord på hver side. I Allén trak vi på helt tilsvarende måde, dog skal jeg dér også lade et ciffer vise spalten.

Vi trak først de svenske, så de danske, altid 25 ad gangen, og altid sådan, at vi tildækkede de svenske, når vi skulle anføre de danske parringsord. Efter 50 svenske og danske ord, så jeg, at proceduren kunne forenkles, når man brugte det ikke-alfabetiske basisvokabular efter faldende Fmod. Jeg inddelte listen i 15 lige store afsnit efter hinanden og udtrak de 10 første ord i hvert afsnit, altså ialt 150 ord; i det allerførste afsnit udvalgte vi dog efter ciffermetoden for ikke at begunstige sprogets 10 almindeligste ord. På den måde er der trukket helt tilfældigt, men dog jævnt fordelt over alle frekvensgrupper, og det er vel kun en fordel. De danske blev fortsat trukket efter ciffermetoden.

Vi har nu 200 tilfældige svenske ord, blandt de ca. 7.000 almindeligste parret med 200 tilfældige danske ord i Langenscheidt, og nu er det blot at særmærke dem, jeg umiddelbart synes ligner hinanden. Selvfølgelig var der grader og grænsetilfælde, så jeg markerede også *små* ligheder, der ikke umiddelbart fremtræder som ligheder, markeret med tjek tegn, og også *meget små* ligheder, markeret med spørgsmålstegn, hvor man tvivlsomt eller lige akkurat kan erkende en lighed. Jeg forsøgte naturligvis at fastholde en ensartet bedømmelse. Herom senere. Resultatet var, som ventet, at kun få ord lignede hinanden ved dette rene lykkens spil, ialt 2 %. Det eneste morsomme ved dette var, at der kom barokke modernistiske digte ud af det.

Nu kom det rigtig spændende. Lignede det svenske ord sin danske oversættelse? Ja, naturligvis, når de var beslægtede, hvad de var i $\frac{3}{4}$ af tilfældene. Disse oversættelser anføres ikke i nedenstående liste. Men i 47 tilfælde modsvarede det svenske ord semantisk et ikke-beslægtet dansk ord, heri inkluderet svenske sammensætninger (flerordsafledninger og afledte sammensætninger), hvis éne led modsvares af noget ikke-beslægtet i det danske ord. De sidstnævnte er markeret med " $\frac{1}{2}$ ", der skal læses som "halv-beslægtet".

Men hvad er nu en oversættelse? Her er jeg glad for at kunne være både streng og temmelig eksakt. Ordene skal ikke bare omtrent betyde

det samme, for så vil man jo ofte kunne vælge mellem et par stykker, og så kunne man mistænkes for netop at vælge et ikke-beslægtet, der ligner. Jeg opererer med begrebet STANDARDOVERSÆTTELSEN. Der er kun én standardoversættelse til et svensk ord, og det er simpelthen det danske ord, eller flerords-udtryk, som hyppigst ville blive brugt i alle de situationer, hvor svenskere siger eller skriver det pågældende svenske ord. Det svenske ord *pjäs* betyder fx mangt og meget, men der kan ikke være tvivl om, at den almindeligste betydningsvariant er den om teaterstykker, og at danskere derfor oftest ville sige *stykke*, hvis de havde været anbragt i samtlige de situationer, som svenskere var i, da de i løbet af fx sidste måned sagde eller skrev ordet *pjäs*. Det bliver ikke helt det samme som en maksimalt præcis oversættelse. Den helt præcise oversættelse af fx svensk *stad* i sin almindeligste betydningsvariant er som bekendt ikke *by* på dansk, for dansk *by* er semantisk uden angivelse af størrelse; *større by* eller *stad* kommer sandhedsbetydningen meget nærmere. Men sådan siger vi ikke så tit. Der er ingen tvivl om, at danskere hyppigst ville sige *by* der, hvor svenskere siger *stad*. Det danske sprog er nu en gang sådan, at det favoriserer, at man ikke præciserer størrelsen, selvom man udmærket kan gøre det.

Et andet eksempel: *Övertyga* har nøjagtig samme sandhedsbetydning som dansk *overtyde*, og her ville vi have et herligt eksempel på en lighed mellem historisk ubeslægtede led; *tyde* er nemlig ikke historisk = *tyga*, men er en omdannelse, en ometymologisering af det nedertyske verbum *tügen*; jag afstår imidlertid fra dette gode eksempel, fordi danskere utvivlsomt oftest har *overbevise* dér, hvor svenskerne siger *övertyga*. Jeg har arbejdet grundigt med disse standardoversættelser, og jeg tør hævde, at der ikke er afgørende fejl. (Undertiden kan flere ord være kandidater til standardoversættelsen; hvis valget mellem dem er svært, men uden betydning — fordi ingen ligner det svenske ord — har jeg ladet dem henstå uprioriteret på listen.) Her følger nu ordparrene.

Svensk tilfældigt ord	Dansk tilfældigt ord	Standardoversættelse
gift sb. -et	efterverden sb. ?	
inbygga vb.	brevveksling sb.	
släktskap sb.	jærv sb.	
klara vb.	underliv sb.	
avgörande sb.	uafgjort adj. UDGÅR PGA. SLÆGTSKAB	
prosa sb.	enkelt adj.	

förbjuda sb.	tilsøle vb.		
bransch sb.	gerne adv.		
förresten adv.	fagskole sb.		
stilla adj.	vokse vb. (wax)		
fridfull adj.	morderisk adj.		
tillförsäkra vb.	eksempel sb.		
led sb. neutr. pl. -er/-Ø	hel adj. ✓		
avgå vb.	virvar sb.		
lag sb. (över lag)	vætte sb.	gennemgående	
elva num.	nøde vb.		
exploatera vb.	ernærer sb. (!supporter) ✓		
ansvar sb.	oldenborre sb.		
fladdra vb.	øvelsesplads sb. ✓	flagre (lighed ud over derivativet)	
		stykke	
pjäs sb.	agt sb.		
betalkurs sb.	dechifrere vb.		
elverk sb.	mide sb.		
därutöver adv.	slæde sb.		
orsak sb.	cirkulære sb.		
byxa sb.	ihukomme vb.		
frige vb.	beregning sb.		
25	0 (+3+1)	3	1(+0+0)
subventionera vb.	lytte vb.	støtte	
brunn sb.	bo vb. ✓		
fantasifull adj.	æde vb.		
puritansk adj.	trække vb. ?		
brutalitet sb.	tilsende vb.		
labyrint sb.	fadder sb.		
kalkyl sb.	væbne vb.		
putsa vb.	køn sb.		
moment sb.	jordmor sb.		
profil sb.	chek sb.		
ske vb.	marter sb.		
latinsk adj.	tilslutning sb. ?		
bry sb.	forfaldstid sb.	tage (sig af)	
motsättning sb.	fusentast sb.		
överblicka vb.	gnidningsmodstand sb.	½ overskue	
grundlag sb. -en	kælk sb.		
onekligen adv.	tilkomme (due)		

väl adv. [väl:]	eftermiddag sb.		
övertyga vb.	enebær sb.	½ overbevise	
slutföra vb.	overenskomst sb.	½ fullføre ?	
koreograf sb.	marmelade sb.		
studie sb. -n	nøje vb.		
överväldiga vb.	tilkendegive vb.		
arbetsför adj.	styre vb.	½ arbejdsdygtig	
verktyg sb.	tilværelse sb. ✓		
25	0(+2+2)	6	0(+0+1)
211 ställe sb.	bort adv.		
76 ingen pron.	sæbe sb.		
289 samt konj.	bestand sb. ✓		
189 amerikansk	uantastelig adj. ?		
313 ibland adv.	anspænde vb. ✓	en gang imellem	
23 sin pron.	stift sb. ✓		
366 intressant adj.	endskønt konj.		
126 hög adj.	indbinde vb.		
89 då adv.	morgen sb.	så ✓	
71 ut adv.	nøje adv.		
575 beslut sb.	uædel adj.		
död sb.	tålsom adj.		
uttryck sb.	mer(e) adv.		
läge sb.	pudsigt adj.	situation	
förutsättning sb.	gensyn sb.		
presentera vb.	tillæg sb.		
tio num.	morads sb.		
säker adj.	håne vb.		
genomföra vb.	kladde sb.		
klara vb.	trøje sb.		
1149 förbli vb.	trække vb.		
opposition sb.	gnistre vb.		
rest sb.	grundet adj.		
gifta vb.	vildt sb. ?		
hotell sb.	forfølge vb.		
25	1(+3+2)	3	0(+1+0)
ålder sb.	tilgift sb.		
sköta vb.	hjerter sb.	pas	
ton sb.	tidsel sb.		

	förändring sb.	oldtid sb.		
	stödja vb.	etage sb.		
1723	omfattning sb.	klemme sb.	½ omfang	
	argument sb.	ernære vb.		
	tillfällig adj.	helgen sb. ?	midlertidig	
	tunn adj.	efterligne vb.		
	trädgård sb.	hjul sb.	have	
	djärv adj.	dåre sb.	stærk ✓	
	överdriva vb.	afslag sb.		
	led sb. -et -er/-Ø	hare sb.		
	skrämma vb.	vætte sb.		
	överge vb.	jagt sb.	forlade	
2297	engelska sb.	forblive vb.		
	översikt sb.	horn sb.		
	essä sb.	ynde sb.		
	kamera sb.	gulv sb.		
	syster sb.	stege vb.		
	mäta vb.	gemyt sb.		
	ifrågasätta vb.	juli sb.	betvivle/sætte spørgs- målstegn ved/drage i tvivl	
	militär sb.	kvart sb.		
	förhålla vb.	mening sb.		
	ros sb.	haj sb.		
	25	2(+0+1)	7	1(+1+0)
2871	begripa vb.	varte op vb.	forstå	
	reportage sb.	pine vb.		
	underhålla vb.	myrde vb.		
	japansk adj.	mod sb.		
	ödesdiger adj.	gruble vb.	skæbnsvanger	
	irritera vb.	nedkomme vb.		
	tiotal num.	hummer sb. -en	en halv snes	
	förstärka vb.	fraværelse sb.		
	prosa sb.	bryderi sb.		
	katt sb.	uskyld sb.		
3445	ifall konj.	ubekendt adj.	hvis	
	affärsman sb.	forsinke vb.		
	bråk sb.	sene sb.	vrvøl/ballade	
	uppskjuta vb.	tyv sb.	udsætte ✓	

	rekommendation sb.	present sb.	anbefaling	
	visa sb.	forbillede sb.		
	kväva vb.	lokale sb.	kvæle	
	deltagande sb.	elektricitetsmåler sb.		
	reell adj.	fratræde vb.		
	mången pron.	chiffer sb.		
4019	konstnärligt adv.	gnave vb.		
	slagsmål sb.	spor sb.		
	exotisk adj.	nøde vb.		
	anställning sb.	udløb sb.	½ ansættelse	
	aggressivitet sb.	vished sb.		
	25	0(+0+0)	9	2(+1+0)
	uppenbarelse sb.	tros sb.		
	spis sb.	tag sb. (grip)	komfur	
	folklig adj.	fakkel sb.		
	rubba vb.	nyre sb.	rokke ✓	
	blank adj.	tilskærer sb.		
4593	efterkrigstid sb.	virksom adj.		
	gåta sb.	knitre vb.		
	solig adj.	dampkraft sb.		
	enormt adv.	færre		
	tilldra vb.	forfærdige vb.	½ tiltrække	
	skägg sb.	æresoprejsning sb.		
	professur sb.	mannequinopvisning sb.		
	elände sb.	nadver sb.		
	potatis sb.	opmaske vb.	kartoffel ✓	
	salt sb.	midnat sb.		
5167	jämförelsevis	sund adj.	forholdsvis ?	
	blända vb.	hule sb.		
	arbetsuppgift sb.	tindre vb.		
	sparsamt adv.	trods sb.		
	östtysk adj.	fæstemand sb.		
	förgå vb.	nogensinde adv.		
	loss adv.	fløjten (gå f.)		
	fjäder sb.	ørn sb.		
	avslutning sb.	håndklæde sb.		
	intensifiera vb.	visitats sb.		
	25	1(+0+0)	5	1(+2+1)

5741	missnöjd adj. pornografisk adj. nybygga vb. myllra vb. ljudlig adj. nattlig adj. socken sb. liberal adj. konsekvent adj. nonchalera vb.	ufortøvet adj. albue sb. tilpasse vb. egensindig adj. øjeblikkelig adj. uforudseende adj. ænse vb. værke vb. åsyn sb. betrængt adj.	utilfreds dejlig negligere (lighed ud over derivativet)
6315	vånda sb. falang sb. judendom sb. miste adv. oberörd adj. förklarlig adj. innesluta vb. människoliv sb. paviljong sb. deprimera vb.	nedlade vb. pantsætte vb. vandleddning sb. skramme sb. afbenytte vb. taknemmelighed sb. højspændning sb. ulvinde sb. misforstå vb. øde vb.	pinsler fløj ✓ glip
6889	exportmarknad sb. hednisk adj. skapare sb. skyla vb. kalkylera vb. 25	oprindelig adj. lur sb. (på 1.) tvilling sb. talløs adj. bisætte vb. 0(+0+0)	 6 1(+1+0)
	alltnog adv. preussisk adj. restera vb. tvåhundra num. tynga vb.	misbrug sb. efterfølgelse sb. trøst sb. ✓ tøffel sb. mode sb. true vb.	lige meget
7463	korståg sb. oppositionsparti sb. betydelselös adj. källmaterial sb. enskildhet sb. excentrisk adj. landsortsstad sb.	mangen flov adj. ærefrygt sb. drikkelig adj. indtægt sb. ? imødekommenhed sb.	 ½ enkelthed provinsby

	pistol sb.	lede vb. (search)		
	silhuett sb.	bommert sb.		
	sårart sb.	stige vb.	½ særtype	
8037	atom sb.	bluse sb.		
	brottstycke sb.	djævel sb.		
	dåtid sb.	tørne (imod) vb.		
	exponera vb.	vanslægtning sb.		
	filmregissör sb.	stil sb.	½ filminstruktør	
	förkroppsliga vb.	tilnærmelse sb.	legemliggøre	
	gruvarbetare sb.	vegne sb.	½ minearbejder	
	italienska sb.	hø sb.		
	kompani sb.	heks sb.		
	mångfacetterad adj.	bud sb.	½ rigt facetteret	
	25	0(+1+1)	8	1(+0+0)
I alt	200	4(+9+7)	47	7(+6+2)

Af de 47 tilfælde med ubeslægtet standardoversættelse fandt jeg 7 ligheder, nemlig:

tilldra(ga) ~ *tiltrække*
nonchalera ~ *negligere*
enskildhet ~ *enkelthed*
fladdra ~ *flagre*
omfattning ~ *omfang*
kväva ~ *kvæle*
anställning ~ *ansættelse*

Det er klart, at jeg ved ordpar med delvis historisk beslægtede orddele kun tæller dem som ligheder, hvis de ud over de historisk beslægtede dele ligner hinanden. Det skal også lige siges, at jeg ikke vil sammenligne rene afledningsendelser, altså ikke fx *-nad* i *byggnad* med *-ning* i *bygning*, for vel ligner de, men der er nu engang ikke så mange afledningsendelser i dansk og svensk, og hvis nogle af disses lighed virkelig var et slumpetræf dvs. ingen psykologisk rolle havde spillet, så kunne blot nogle få sådanne tilfældige ligheder på forhånd tænkes at gøre lighedstallet alt for stort. Også dette er en selvvalgt plage. Den afskærer mig nemlig fra at regne *ondska* ~ *ondskab* som en lighed; *-ska* er ikke beslægtet med *-skapr*, alligevel tror jeg, det er det gamle *wåndskapr* (> dansk *ondskab*), der i svensk ved sin ydre lighed har fremkaldt *ondska*. Oldnordisk har kun *wåndskapr*, ikke noget **wåndska*.

Nu er 47 ensbetydende, men ubeslægtede ordpar ikke rigtig nok. Vi havde 200 tilfældige ordpar. Jeg ville gerne op på ca. 100 ensbetydende par. Og det gør jeg ved at gennemgå hele 1. side og hele sidste side i Alléns basisordliste: Jeg gennemgik da hele første sides ord med modificeret rangnummer 1,2,3 og frem, lige indtil jeg havde 25 ensbetydende, men ubeslægtede ordpar. Jeg er altså sprunget helt over de svenske ord, der har beslægtet standardoversættelse, men de kan let findes i Alléns liste, og min oversættelse fremgår jo klart og kan kontrolleres, eftersom jeg mener, at danskere her bruger det historisk tilsvarende ord.

Nusvensk frekvensordbok 2, p. 27

	Svensk tilfældigt ord	Dansk ubeslægtet standardoversættelse
48	om konj.	hvis
	när konj.	da
	även adv.	også
	då adv.	så ✓
	kanske adv.	½ måske
	sedan adv.	så
	fråga sb.	spørgsmål
	sätt sb.	måde
	börja vb.	begynde ?
	tycka vb.	synes ✓
	ur præp.	ud fra ✓
	just adv.	lige
	stad sb.	by
	endast adv.	kun
	enligt præp.	ifølge
	använda vb.	bruge
	dra(ga) vb.	trække
	ändå adv.	alligevel
	lämna vb.	forlade, aflevere
	framför præp.	½ foran
	särskilt adv.	½ særlig ?
	början sb.	begyndelse ?
	håll sb.	side, retning
	berätta vb.	fortælle
296	rad sb.	række ✓
	25	2 (+4+3)

Herefter gør jeg nøjagtig det samme med Alléns sidste hele side:

Nusvensk frekvensordbok 2, p. 53 med 127 svenske ord: 8.156–8.282

8156 följdriktigt adv.	konsekvent
matbord sb.	½ spisebord
fåfånga sb.	½ forfængelighed
kärra sb.	vogn
bädd sb.	seng, underlag, leje
dignitet sb.	værdighed ✓
därjämte adv.	desuden
olustig adj.	uoplagt ?
slarva vb.	sjuske ✓
ondska sb.	ondskab(sfuldhed)
kul adj.	sjov, skæg
gro vb.	vokse
skingra vb.	sprede ✓
hängiven adj.	trofast
orubblig adj.	urokkelig
själslig adj.	åndelig
artig adj.	høflig
pigg adj.	frisk ✓
nätt adv.	med nød og næppe
gendarm sb.	mp'er, politisoldat
byråchef sb.	½ kontorchef ?
saknad sb.	mangel ?
förströelse sb.	adspredelse
särdrag sb.	½ særtræk
8282 avundas vb.	½ misunde
25	5 (+4+2)

Nu har jeg altså de oprindelige 47 ordpar + 25 + 25, ialt 97 ensbetydende, men — helt eller delvis — ubeslægtede ordpar. Resultatet er følgende:

Resultat

Ligheder ved de 200 tilfældige parringer	4 = 2 %
Små ligheder	9 = 4,5 %
Meget små ligheder	7 = 3,5 %
Små og meget små tilsammen	16 = 8 %
Ligheder ved de 97 ensbetydende par	14 = 14,4 %
Små ligheder	14 = 14,4 %
Meget små ligheder	7 = 7,1 %
Små og meget små tilsammen	21 = 21,6 %

I alt 14 ligheder blandt de 97 ordpar, dvs. 14,4 %, hvilket er 7 gange så mange som lighederne blandt de helt tilfældige ubeslægtede ordpar. Dette er mit første hovedresultat, og jeg må sige, at jeg ikke havde drømt om, at tallet ville blive så højt. Det kán ikke være tilfældigt. Og mht. de *små* ligheder er forholdene ligeså smukke: Der er 3 gange så mange små ligheder i ensbetydende ubeslægtede par som i de helt tilfældige par, og der er dobbelt så mange af de *meget små* ligheder i de ensbetydende. M.a.o., jo mindre ligheden er, jo større chance er der for, at den er tilfældig, men selv ved de lige akkurat registrerbare ligheder er antallet for højt til at kunne være tilfældigt. Denne fortynding af tendensen ved fortyndet lighed bekræfter jo eklatant, at der ér en tendens til lighed mellem ubeslægtede ensbetydende ord.

Hvordan kan man nu gøre denne undersøgelse mere eksakt?

For det første kan man operere med et større antal forsøgspersoner der, ganske ligesom jeg, meddeler deres subjektive lighedsoplevelser.

For det andet kan man komme helt uden om det subjektive ved simpelthen at måle den faktiske ortografiske og/eller fonetiske lighed. Hvis det blot gælder om at bevise, at tendensen findes i en vis stor grad, men ikke nødvendigvis, hvor stor den er, så ville det være let at undersøge, hvor ofte fx de ensbetydende ubeslægtede ordpar begynder med samme konsonant i den trykstærke stavelse, hvor ofte de begynder med de 2 samme konsonanter, eller hvor ofte de har samme vokal i den trykstærke, alt sammen i forhold til de tilfældige par. Men ærlig talt, er det umagen værd? Jeg havde oprindeligt ikke meget lyst til det, fordi jeg fandt så stor forskel. Vel er det subjektivt, men Per Ivar Vaagland synes efter vores diskussioner at have meget sammenfaldende oplevelser. Og det må huskes, at selvom mange måske er

strengere eller mildere mht. lighedsoplevelse, eller måske ligeså strenge, men tilbøjelige til at rokere om på lighederne, så ville dét i sig selv give de samme proportioner; der ville stadig være 7 gange så mange ligheder, som tilfældighederne skulle tilsige. Det, der skal til for at rokke mit resultat, er, at nogen finder fx dobbelt så mange ligheder i de helt tilfældige ordpar og under halvdelen i de ensbetydende! Jeg kan tilføje, at hvor jeg regulært har været i tvivl i bedømmelsen har jeg valgt den for min hypotese ugunstigste løsning. Faktoren på 7 er derfor snarest lidt for lav.

* * *

Efter at have gennemført ovenstående undersøgelse i 1985 og fremlagt den — sammen med min nedenstående sproghistoriske *forklaring* af resultatet — ved foredrag i 1985 og 1989, ytrede en kollega, Allan Karker, ikke desto mindre skepsis over for det hele pga. subjektiviteten eller rettere enkeltmands-subjektiviteten. Det blev derfor min ambition at bevise hypotesen uden subjektivitet.

I stedet for at tælle lighedsoplevelser vil jeg derfor tælle bogstavligheder.

Metoden er som følger. Ved hvert ordpar går jeg ud fra det svenske ords trykstærke stavelse inkl. eventuelle følgende indlyds-konsonanter. (Den præcise definition af *indlydskonsonant* findes i Brink 1990, men fremgår i øvrigt med tilstrækkelig klarhed af de følgende eksempler og listerne.) Denne sammenlignes med det danske parords tilsvarende stavelse, hvorefter jeg tæller de bogstaver, der er ens. Svensk *ä, ö, ck* sættes = dansk *æ, ø, kk*. Konsonantbogstaver tælles kun som ens, hvis de står på samme side af vokalen. Hvis ordparret kun er "halv-ubeslægtet", og de beslægtede led udgør den trykstærke stavelse, fokuserer jeg på den næststærke stavelse — oftest en bitryksstavelse — i det svenske ord, og denne sammenlignes da med den i det danske parord tilsvarende stavelse.

Nogle eksempler. Svensk *gift* sb. har 4 bogstaver i den trykstærke stavelse; det danske parord *efterverdens* tilsvarende stavelse (inkl. indlydskonsonanter) er *eft*; denne har 2 konsonantbogstaver på den samme side af vokalbogstavet, der er identiske med den svenske stavelses bogstaver — og ikke flere ligheder; altså 2 bogstavligheder ud af 4 mulige. Ved *inbygga* ~ *brevveksling* skal *in* sammenlignes med *brev*, i alt 0 ligheder. Ved *förbjuda* ~ *tilsøle* sammenlignes *bjud* med *til* = 0 ligheder. Ved *fridfull* ~ *morderisk* sammenholdes *frid* med *mord* = 1

lighed (*d*) ud af 4 mulige. Nogle eksempler på ensbetydende par: Ved *fladdra* ~ *flagre* skal i første omgang *fladdr* sammenlignes med *flagr*, men da *r*'erne er historisk identiske, bortfalder de, og der sammenlignes *fladd* med *flag* = 3 ligheder (*fla*) ud af 5 mulige. Ved *pjäs* ~ *stykke* sammenlignes *pjäs* og *stykk* = 0 ligheder. Ved *överblicka* ~ *overskue* bortfalder *över/over* pga. historisk slægtskab; stærkeste stavelse (inkl. indlydskonsonanter) i resten af det svenske ord er *blick*, der sammenholdes med *sku* = 0 ligheder (*k*'erne er på hver sin side af vokalen). Ved *slutföra* ~ *fuldføre* sammenlignes *slut* med *fuld* = 1 lighed (*u*) ud af 4 mulige.

Som det turde fremgå, er metoden eksakt. To vilkårlige sprogforskere vil opnå identiske resultater. Metoden er også en bulldozermetode; den tromler hen over talrige lyd-ligheder og lyd-forskelle. Den tager ikke hensyn til, at forskellige bogstaver ofte modsvarer samme lyd som fx dansk *e* og *æ*, når de udtales kort, endsige det omvendte fx svensk *o*, der — både kort og lang — snart står for en snæver vokal, snart for en åben (*ost/rost* o.s.v.). Den tager ikke hensyn til vokallængde-forskelle, og den tager ikke hensyn til, at to forskellige lyde jo udmærket kan ligne hinanden, selvom de hverken er ens eller staves ens i de to sprog. Et ensbetydende par som *orubblig* ~ *urokkelig* giver 1 bogstavlighed (*o/-u-* bortfalder, 2. stavelse sammenlignes), men lydligt er ligheden ikke bare *r*-lyden: begge stavelser har korte rundede, ikke-snævre ret centralt beliggende vokaler efterfulgt af ikke-postaspirerede klusiler. (Til gengæld giver *r*-identiteten måske min hypotese en anelse for meget ved bogstavmetoden, for det er jo kun ca. halvdelen af svenskerne, der her har en næsten identisk lyd.)

Naturligvis kunne man udmærket udarbejde en bogstav-metode med langt større tilnærmelse til såvel oplevet lighed som faktisk fonetisk lighed — uden at sætte eksaktheden over styr. Bogstavet *t* kunne således udløse et halvt lighedspoint, hvor det modsvares af *d*, tilsvarende *b* ~ *p*, *g* ~ *k*, *a* ~ *æ*, *a* ~ *å*, *i* ~ *e*, *i* ~ *y* osv. Man kunne tage hensyn til alle stavelser og fx tildele ligheder i tryksvage stavelser halvt så mange point som i trykstærke. Osv. Men jeg tror ikke, at det er nødvendigt. Pga. min oprindelige intuition og dens eklatante bekræftelse ved den subjektive test, vurderer jeg på forhånd, at sandheden sagtens kan overleve bulldozer-bogstavmetodens grovheder. Om jeg har ret heri, skal vi nu undersøge.

Resultat

	tilfældige ordpar	ensbetydende ordpar
1 eller flere bogstavligheder	68 ud af 200 = 34 %	45 ud af 97 = 46 %
2 eller flere bogstavligheder	15 ud af 200 = 7,5 %	14 ud af 97 = 14 %
3 eller flere bogstavligheder	1 ud af 200 = 0,5 %	3 ud af 97 = 3,1 %

Vi ser umiddelbart, at den objektive undersøgelse stemmer fint med den subjektive.

Blandt ord med stor lighed, nemlig 3 eller flere bogstavligheder, er der 6 gange så mange (0,5 versus 3,1) blandt de ensbetydende ubeslægtede som blandt de tilfældige ubeslægtede. Også ved mindre lighed, nemlig 2 el. flere bogstavligheder hhv. 1 el. flere, er der langt flere ligheder blandt de ensbetydende, nemlig dobbelt så mange hhv. 30 % flere. Alt sammen fint svarende til de subjektivt oplevede *små* forskelle hhv. *meget små* forskelle.

Tilbage står blot spørgsmålet om stikprøvens størrelse, altså dens repræsentativitet, dens signifikans. I det flg. tages kun stilling til ordparrene med 1 eller flere bogstavligheder.¹

Vi indfører flg. variabler:

Antallet af ikke-ensbetydende ordpar, $n_1 = 200$

Antallet af ikke-ensbetydende ordpar med 1 el. flere bogstavligheder, $x_1 = 68$

$h_1 = x_1/n_1 = 34 \%$

Antallet af ensbetydende ordpar, $n_2 = 97$

Antallet af ensbetydende ordpar med 1 el. flere bogstavligheder, $x_2 = 45$

$h_2 = x_2/n_2 = 46 \%$

θ_1 er den faktiske sandsynlighed for, at et tilfældigt ikke-ensbetydende ordpar på dansk og svensk (blandt de 10 000 almindeligste) har 1 el. flere bogstavligheder.

θ_2 er den faktiske sandsynlighed for, at et tilfældigt ensbetydende ordpar på dansk og svensk (blandt de 10 000 almindeligste) har 1 el. flere bogstavligheder.

Vi vil foretage en hypotesetest, og den hypotese vi vil teste, nul-

¹ De flg. matematiske beregninger er foretaget af stud.scient. David Brink.

hypotesen, H_0 , er $\theta_1 = \theta_2$. Testens resultat vil enten være accept eller forkastelse af H_0 . Vi må forlange af testen, at den kun forkaster H_0 , hvis det statistiske materiale er (praktisk taget) uforeneligt med H_0 . Signifikansniveauet vælges til 5 %, dvs. risikoen for forkastelse af H_0 , hvis den er sand, vil være 5 %. Vi betragter $h_1 - h_2$ og vil undersøge, om denne størrelse afviger mere fra 0, end hvad der rimeligt kan forklares ved tilfældighedens spil. Vi søger altså fordelingen for $h_1 - h_2$. Den binominalfordeling, som x_1 er en observation fra, er med god tilnærmelse en normalfordeling med middelværdi $\mu = n_1 \times \theta_1$ og spredning $\sigma = \sqrt{n_1 \times \theta_1 \times (1 - \theta_1)}$. Helt parallelle forhold gør sig gældende for x_2 , $\mu = n_2 \times \theta_2$ og $\sigma = \sqrt{n_2 \times \theta_2 \times (1 - \theta_2)}$. Den fordeling, som $h_1 - h_2$ er en observation fra, vil så også være en normalfordeling med $\mu = \theta_1 - \theta_2$ og $\sigma = \sqrt{\theta_1 \times (1 - \theta_1) / n_1 + \theta_2 \times (1 - \theta_2) / n_2}$, og under H_0 : $\mu = 0$, $\sigma = \sqrt{\theta \times (1 - \theta) \times (1 / n_1 + 1 / n_2)}$, hvor $\theta = \theta_1 = \theta_2$. Vi vil så forkaste H_0 ,

hvis $\frac{h_1 - h_2}{\sqrt{h \times (1 - h) \times (1 / n_1 + 1 / n_2)}} < -1,65$, idet $\Phi(-1,65) = 5 \%$, og idet vi

på θ 's plads (da vi jo ikke kender denne størrelse) indsætter det bedste skøn, nemlig $h = \frac{x_1 + x_2}{n_1 + n_2}$. Testen er enkeltsidig, da det på forhånd anses

for utænkeligt, at $\theta_1 > \theta_2$. Indsættes nu de observerede værdier, x_1 , x_2 , n_1 og n_2 , fås $\frac{0,340 - 0,464}{\sqrt{0,380 \times (1 - 0,380) \times (1/200 + 1/97)}} = -2,06$.

Vi kan altså konkludere, at det statistiske materiale taler stærkt for, at $\theta_1 < \theta_2$. Den store ligheds-forskel mellem de ensbetydende og ikke-ensbetydende ordpar kan med mindst 95 %'s sikkerhed ikke være et udslag af skæbnens lune.

Hermed er mit bevis ført. Der er dog ikke sagt noget statistisk om forskellens størrelse. Som anført fandt jeg faktor 7 i den subjektive og faktor 6 i den objektive sammenligning. Men der er ingen grund til yderligere statistiske udregninger, når forskellerne er så klare og overensstemmende i den subjektive og objektive undersøgelse.

Endelig gør jeg opmærksom på, at det ikke ville være nogen uoverkommelig opgave, at teste samtlige de 10 000 almindeligste svenske ord for ubeslægtede ligheder med deres danske standardoversættelse, dvs. komme helt uden om det statistiske stikprøveproblem (bortset fra det simple spørgsmål om lighed i et tilfældigt svensk-dansk ordpar inden for de 10 000 almindeligste. Denne lighed er det til gengæld ganske enkelt at måle pålideligt ved en stor stikprøve, som jeg ovenfor

har gjort (med 200 par)). Ifølge min undersøgelse er der ca. 7 gange så mange ligheder, som tilfældighed skulle tilsige, dvs. i alt ca. $2\% \times 10\,000 \times 7 \times \frac{1}{4} = 350$. Divisoren 4 hidrører fra, at kun ca. $\frac{1}{4}$ af de 10 000 almindeligste svenske ord har en ubeslægtet dansk standardoversættelse. Bulldozer-bogstavmetoden med 3 el. flere bogstavligheder vil vise ca. $0,5\% \times 10\,000 \times 6 \times \frac{1}{4} = 75$ ubeslægtede ligheder. En opponent af min tese må hævde, at der ikke kan findes væsentlig flere end $0,5\% \times 10\,000 \times \frac{1}{4} = 13$ ubeslægtede ligheder med 3 el. flere fælles bogstaver efter bogstavmetoden og ikke væsentlig flere end $2\% \times 10\,000 \times \frac{1}{4} = 50$ ubeslægtede ligheder subjektivt bedømt. Imidlertid fremlægger jeg i denne afhandling 89 ubeslægtede ligheder, næsten alle inden for de 10 000 almindeligste ord, hvoraf de 18 har 3 eller flere fælles bogstaver efter bogstavmetoden.

Hvordan skal nu disse ligheder forklares? Det ligger mig særdeles fjernt at ville suggerere til lydlig mysticisme. Jeg tror tværtimod, at jeg kan forklare det hele ret enkelt. Lad os betragte de fremkomne mystiske ligheder samt de oprindelige, der satte mig i gang, og endelig en række nye, usystematisk fundne, om hvilke vi jo nu ved, at kun ca. hver 7. er en tilfældig lighed, mens ca. 6 ud af 7 er årsagsforbundne.

De yderligere ligheder, som den systematiske sammenligning bragte for dagen:

Svensk	Dansk ubeslægtet standardoversættelse
<i>fladdra</i>	<i>flagre</i>
<i>omfattning</i>	<i>omfang</i>
<i>anställning</i>	<i>ansættelse</i>
<i>nonchalera</i>	<i>negligere</i>
<i>lämna</i>	<i>forlade, aflevere</i>
<i>fåfånga</i>	<i>forfængelighed</i>
<i>orubblig</i>	<i>urokkelig</i>
<i>nätt</i>	<i>med nød og næppe</i>
<i>förströelse</i>	<i>adspredelse</i>

Senere usystematisk samlede ligheder:

<i>ändamålsenlig</i>	<i>formålstjenlig</i>
<i>vågrätt</i>	<i>vandret</i>
<i>på vippen</i>	<i>på nippet</i>
<i>ersätta</i>	<i>erstatte</i>

rysa	gyse
bög	bøsse
drabba	ramme
mullvad	muldvarp
uppvakta	opvarte
slå vakt om	stå vagt om
smyga	snige
insmugla sig	indsnige sig
sluta	lukke
utesluta	udelukke
hemtam	hjemmevant
hull och hår	hud og hår
klumpig	kluntet
piggsvin	pindsvin
(stup)stock	(skarpretter)blok
urval	udvalg
pådyvla	pådutte
spritta	sprudle
bådadera	begge dele
björnbär	brombær
skörbjugg	skørbug
utstuderad	udspekuleret
anlete	ansigt
splitterny	splinterny
omvälvning	omvæltning
par preference	par excellence
(i lejonets) kula	(i løvens) hule
skinn på näsan	ben i næsen
uppkast	udkast
bit (om puslespil osv.)	brik
knappast	næppe
orre	urfugl
tillförlitlig	tilforladelig
annorlunda	anderledes
tältsäng	feltseng
gudsförgäten	gudsforgåen
hålla vid liv	holde ved lige
krympling	krøbling
tillräcklig	tilstrækkelig
anmäla	anmelde

<i>morrhår</i>	<i>knurhår</i>
<i>fällkniv</i>	<i>foldekniv</i>
<i>groblad</i>	<i>vejbred</i>
<i>staka ut</i>	<i>stikke ud</i>
<i>baslinje</i>	<i>baglinje</i>
<i>slät</i>	<i>glat</i>
<i>skava</i>	<i>skrabe</i>
<i>skvätt</i>	<i>sjat/slat</i>
<i>käk(e)</i>	<i>kæbe</i>
<i>dyna</i>	<i>hynde</i>
<i>flina</i>	<i>grine</i>
<i>huttra</i>	<i>skutte sig</i>
<i>utfattig</i>	<i>ludfattig</i>
<i>kran</i>	<i>hane</i>
<i>grundval</i>	<i>grundlag</i>
<i>Blåkulla</i>	<i>Bloksbjerg</i>
<i>tycks/tycker</i>	<i>synes ['syns]</i>
<i>fingerborg</i>	<i>fingerbøl</i>

Islandsk

rauðspretta
hefðbundinn
feitlaginn
hetja
 e. t.v.
eyðni
sending
kafli ['khaβli]
streita
hress
klaufalegur
skástrík
leysi
þrep
halda við lýði
stofna
slakur

Dansk

rødspætte
hævdvunden
fedladen
helt
evt.
aids
centring
kapitel
stress
frisk ['fʁesq]
kluntet/klodset
skråstreg
laser
trin
holde ved lige
stifte
slap

Norsk	Dansk
innbarket	garvet, inkarneret
grøsse	gyse
røyva seg	røre sig
Svensk	Islandsk
ämna sig till	ætla sér til
vrak	flak
Færøsk	Dansk
eisini	også ['ð:sə]

Pladsen tillader ikke, at vi gennemgår alle 89 ligheder, og mange fortaber sig også i fortidens mørke, fordi vi ikke kender sproghistorien præcist nok. Men mange er på den anden side lette at forklare.

Der er nu for det første folkeetymologierne m.v. fx *fåfånga* och *mullvad*. *Fåfånga* er helt gennemsigtigt. Adjektivet hed *fåfånglig* i gammeldansk, men i denne ordtype skal trykket omkastes, og vi får tryksvagt *få*, som da omtolkes til det meget almindeligere præfiks *for-*, eftersom udtalen faktisk var identisk (man har i dansk ligesom i de fleste andre nordiske sprog kunnet droppe *r* i tryksvag stavelse foran konsonant), og det så meget mere, som *få* ikke giver god mening, vi har jo her *få* i den gamle entalsbetydning 'lidet'. *Muldvarp* er lidt anderledes. *-varp* synes at være den oprindelige form. Svensk og svenske dialekter har *mullvad* till *vada* i betydningen 'gå', fornsvensk også *muldvaghul* modsvarende det islandske verbum *vaga* 'bevæge kroppen frem og tilbage', svensk dialekt *mullvann*, *mullsvang* og *mollkvadd* til *kvadda* 'ødelægge'. Hellquist nævner dem alle, men mærkeligt nok ikke, at de ligner hinanden. Jeg vil danne begrebet OM-ETYMOLOGISERING, for de gamle svenskere må have forstået *-varp*, men når man skal lede i hjernen efter *-varp*, støder man let på andre ord af lignende form, og hvis de så giver ligeså god mening (dvs. pålydendebetydning), kan der indtræde en erindringsforskydning. Folkeetymologi giver en pålydendebetydning til noget, der ikke havde nogen i forvejen, og typisk opstår den vist ikke som fejlhuskning, men som fejllopfattelse: man opfatter umiddelbart *lit de parade* som en (måske mærkelig) udtale af *liggeparade*; ometymologisering giver ny pålydendebetydning istf. en ældre, og den må opstå ved fejlhuskning.

Overhovedet er disse fejlhuskninger blandt lydligt nærstående ud-

tryk en hovednøgle til forståelsen af vores mystiske ligheder. Når *kvæle* i dansk har fået den uoprindelige betydning 'kväva', så er det en fejlhuskning af betydningen. *Kvæle* betød oprindelig 'pine', men fordi 'pine' ligger så tæt ved betydningen 'choke' — det skal jo være pinefuldt at blive kvalt — og fordi udtrykkene er så ens, så smuttede betydnings-ledningen ved en mental kortslutning fra sin oprindelige betydning og antog *kvæves*, hvorefter *kvæve* blev overflødigt og gled ud af sproget.

Ved *draga ~ trække* er dansk igen det sekundære. Jeg forestiller mig, at det nedertyske lån *trække* blev fremmet af, at det lignede *drage*. Vi lånte trods alt ikke alle nedertyske ord. At det ikke kom ind i svensk, behøver ingen særforklaring, det nedertyske pres mod svensk var i almindelighed ikke så stort som mod dansk.

Dansk *formålstjenlig* er vist nok oversat fra svensk *ändamålsenlig*, og vi ser da, at lydigheden har *styret* valget af oversættelsen, det havde i og for sig været naturligare at oversætte til *formålmæssig* jf. *hensigtsmæssig* eller *formålsoverensstemmende*. Måske også *staka ut* og *avskipa* skal ses som delvis inspirerede af bokmål, selvom de er nok så gamle. I så fald har det lydlige påvirket erstatningen, og måske påvirkningen er dynamisk: ordene fastholdes og bliver populære i nynorsk, fordi de støttes af de to lignende bokmålsord.

Bricka/brikke synes at være primære. Dansk har indlånt *bakke* fra hollandsk (opr. < latin) bl.a. vel fordi det lignede *brikke*, som så forsvandt i den betydning.

Rysa og *gyse* er begge arveord, stærke 2. classes verber, jf. oldislandsk *hrjósa* og *gjósa*, med østnordisk *jú*. Det er dansk, der har ændret betydningen. Svensk *rysa* har sin oprindelige betydning. Det gamle *gjúsa*, som skulle have givet *gjusa* i svensk, hvis det ikke var forsvundet, betød oprindelig 'strømme, vælde frem' i dansk; det er betydningsændret, ifølge Nielsen 1976 via den nærliggende betydning 'det strømmer (iskoldt) gennem mig', javel, men ifølge mig da også under indflydelse af det gamle rimord *ryse. Den gamle betydning var nemlig ikke specielt knyttet til koldt vand, hvilket ses af det afledte islandske *Geysir*, hvis referent som bekendt er varm.

Helt anderledes er forholdet ved parret svensk *då* dansk *så*. I dag er den lydlige lighed ikke stor, men for nogle århundreder siden, da den nu arkaiserende udtale med langt *å* var almindelig i dansk, var ligheden iørefaldende. Selvfølgelig kan det være en tilfældighed, men efter min undersøgelse er der meget større sandsynlighed for, at lig-

heden ikke er tilfældig, og dermed at formerne altså på en eller anden måde er årsagsforbundne. Hvordan? Fællesnordisk *bá* skal både i dansk og svensk helt lydret give trykstærkt *tå*, men tryksvagt kortvokalisk *da*. I begge sprog sejrer *d*, og i begge sprog konkurrerede længe *da* og *då*, men i svensk støttedes formen *då* bedre af synonymet *så* (de alternerede ofte uden betydningsforskel), fordi dette normalt havde lang vokal, hvorimod *så* i dansk efterhånden overvejende fik kort vokal og dermed ydede svagere støtte. Selvom forklaringen i dette konkrete tilfælde skulle være forkert, kan den tjene som sand forklaringsmodel for, hvordan synonymer lydligt kan smitte af på hinanden, hvilket atter let fører til ubeslægtede synonyme ligheder mellem dansk og svensk.

En direkte påvirkning mellem dansk og svensk må derimod — bortset fra oversættelseslånene — være en beskeden årsagsfaktor, for i de fleste tilfælde, hvor vi kender årsagsforløbet, sker det på trods af nabosprogets eksistens. Da *trække* trængte ind i dansk på bekostning af *drage* og medførte en ubeslægtet nabosproglighed, blev det naturligvis ikke fremmet af svensk *draga*, tværtimod, det svenske ord må have ydet en beskeden konserverende støtte til dansk *drage*. Da *fåfængelighed* og *overtyge* ometymologiseredes til *forfængelig* hhv. *overtyde*, skete det på trods af svensk, og da *kvæle* skiftede betydning, skete det på trods af det daværende svenske *kväla*. Da svenskerne ometymologiserede *mullvarp* > *mullvad*, skete det på trods af dansk.

Årsagerne til ligheder mellem ubeslægtede synonymer i nabosprog bliver da:

OM-ETYMOLOGISERING

FOLKEETYMOLOGISERING

OVERSÆTTELSESLÅN LYDLIGT STYRET AF DET

LÅNGIVENDE SPROG

LÅN FAVORISERET AF HJEMLIGT UDTRYKSNÆRT

SYNONYM

LYDLIG AFSMITNING FRA ÉT SYNONYM PÅ ET ANDET

BETYDNINGÆNDRING EFTER ET LYDLIGT OG SEMANTISK

NÆRTSTÅENDE ANDET ORD (*kvæle*, *gyse*)

Disse fænomener fører da til ubeslægtede nabosprogligheder, hvis nabosproget på det pågældende punkt er konservativt, dvs. ikke ændrer den oprindelige fællestilstand, eller evt. ændrer den ved ometymologisering etc. i anden retning, eller hvis nabosprogene tilfæl-

digvis lægger sig fast på hvert sit synonym i et synonympar, hvor parordene har smittet af på hinanden.

Litteratur

- Allén, S. 1971: *Nusvensk frekvensordbok 2*, Stockholm.
Brink, L. m.fl. [1990,] 1991: *Den Store Danske Udtaleordbog*, København.
Hellquist, E. 1948: *Svensk etymologisk ordbok*, Lund.
Langenscheidts Lilliput Ordbog. Dansk-Engelsk, Berlin 1957.
Nielsen, N. Å. 1976: *Dansk Etymologisk Ordbog*, 3. udg., København.
Vaagland, P. I. 1982: *Målrørsle og reformarbeidet i trettiåra*, Oslo.